

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.03.098>
УДК 349.6

Юлія КРАСНОВА, д-р юрид. наук, доц., провід. наук. співроб.
відділу проблем модернізації господарського права та законодавства
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова Національної академії наук України», м. Київ, Україна
© orcid.org/0000-0001-7898-9603

СУЧАСНІ ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ключові слова: правові чинники, екологічна безпека, зелена економіка, контрольно-наглядова функція, екологічний нігілізм, тіньова економіка, правова дисфункція, техніка нормотворення.

Розкрито зміст сучасних еколого-правових чинників як ключових детермінант формування та розвитку економіки України. З'ясовано, що правові чинники поділяються на об'єктивні (соціальні, політичні, економічні, історичні, міжнародні, екологічні тощо) та суб'єктивні (зумовлені діяльністю законодавчої, виконавчої та судової влади). Зазначено, що еколого-правові чинники функціонують у взаємодії з іншими елементами правової системи, гарантуючи екологічну безпеку, раціональне використання природних ресурсів і захист екологічних прав громадян. Акцентовано увагу на внутрішніх (ефективність державної політики) та зовнішніх (євроінтеграція, військова агресія російської федерації) чинниках, які комплексно впливають на еколого-економічну стабільність. Виокремлено позитивні та негативні аспекти розвитку економіки України. Наголошено на визначальній ролі еколого-правових чинників у формуванні національної еколого-економічної політики, необхідності системної та логічної імплементації екологічних норм, стимулювання належної зеленої економіки як передумови сталого розвитку країни у повоєнний період.

Вступ. Бурхливі зміни в державному, соціальному, психологічному, світоглядному укладі всієї країни, які відбулись останнім часом внаслідок російської воєнної агресії, виявились надзвичайно складними і суперечливими. Війна спричинила глибокі трансформації в усіх сферах життя України. Вона вплинула на економіку, суспільні настрої, правову систему та навіть наукову діяльність. У соціальній сфері відбулись зміни в демографічному складі населення через вимушену міграцію, посилився волонтерський рух і громадянська активність. З погляду психології, підвищився рівень стресу й тривожності серед населення, відбулось адаптування до нових умов життя. У світоглядному аспекті сталося переоцінювання цінностей, зміцнення національної ідентичності та прагнення до європейської інтеграції. В економічній сфері істотно зруйнувалась інфраструктура, перебудувався ринок праці, змінилися виробничі процеси, посилилася залежність від міжнародної та зарубіжної допомоги тощо.

Цитування: Краснова Ю. Сучасні еколого-правові чинники розвитку економіки України. *Економіка та право*. 2025. № 3. С. 98—111. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2025.03.098>

Так, станом на 2025 р. економіці України заподіяно шкоди на суму понад 60 млрд дол. Зокрема, збитки заподіяні: промислового сектору (зруйновано або пошкоджено 426 промислових об'єктів, серед яких 78 приватних підприємств і 348 державних установ) на загальну суму більше 13,1 млрд дол.; аграрному сектору (пошкодження сільськогосподарської техніки та інфраструктури) — 8,8 млрд дол.; енергетичному сектору — понад 9 млрд дол.; комунальному господарству — понад 4,5 млрд дол. тощо [1].

На економічний розвиток країни під час війни істотно вплинули екологічні чинники, які гальмують еколого-безпековий розвиток. Так, унаслідок воєнних дій токсичними речовинами значно забруднено воду, ґрунт і повітря; пошкоджено водоочисні споруди, гідро-, сонячні та електростанції, а також транспортні шляхи, що перешкоджає економічній активності й доступу до сталого природокористування; знищено великі території природних заповідників та лісів, що впливає на екосистеми та можливості для сталого розвитку; лісовими пожежами та руйнуванням промислових об'єктів спричинено викиди парникових газів, що посилює глобальні кліматичні проблеми; замінено території, що ускладнює ведення аграрного бізнесу та впливає на стан продовольчої безпеки країни; зруйновано чимало промислових екологічно шкідливих / небезпечних об'єктів, які були основою економічного розвитку країни [2].

За статистичними даними, довіллю України під час війни вже завдано шкоди на суму понад 2,7 трлн грн [3], а саме: на 27,9 млрд дол. забруднені й засмічені ґрунти; на 17,7 млрд дол. — атмосферне повітря, з них: 14,9 млрд дол. через лісові пожежі та пожежі інших насаджень, 3,4 млрд дол. внаслідок згорання нафти, нафтопродуктів і газу; викиди парникових газів становлять понад 180 млн тонн [4] та дорівнюють викидам 120 млн автовок [5]; на 15,2 млрд дол. зазнали збитків території та об'єкти природно-заповідного фонду через знищення або пошкодження тварин і рослин, занесених до Червоної книги України; на 2,1 млрд дол. — водні ресурси внаслідок забруднення прісних водойм і морської води; самовільне користування водними ресурсами та їх засмічення [6]. Крім того, задокументовано екологічних злочинів росії на суму в 65 млрд євро [7]. Збитки від підриву Каховської гідроелектростанції сягнули 14 млрд дол. [8].

Така ситуація вимагає розроблення комплексної стратегії повоєнного відновлення України за усіма напрямками її економічного, соціального і екологічного розвитку та з урахуванням євроінтеграційних процесів, які відбуваються в державі. Задля цього необхідно вже сьогодні чітко визначити перелік основних правових чинників, які впливають на цей процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що проблематика ефективності еколого-правових чинників розвитку економіки України не є новою. Вона була об'єктом багатьох наукових досліджень. Різні аспекти цього явища розкрито у працях В.І. Андрейцева, А.В. Анісімової, Г.І. Балюк, В.Л. Бредіхіної, А.П. Гетьмана, Н.В. Єремєєвої, Р.С. Кіріна, Н.Р. Кобецької, К.А. Козмуляк, В.В. Костицького, М.В. Красової, Н.Р. Малишевої, Є.П. Суєтнова, О.А. Трегуба, В.А. Устименка, Ю.С. Шемшученка та ін. Однак комплексної наукової уваги цій тематиці в останні роки не приділялось. Тому метою статті є розкриття сутності та аналізування сучасних еколого-правових чинників розвитку економіки України.

Результати дослідження. У загальнотеоретичному розумінні правові чинники окреслено як сукупність факторів, що впливають на формування, розвиток та ефективність правової системи. Вони визначають, як право функціонує в суспільстві та які механізми забезпечують його реалізацію. Правові чинники характеризуються наявністю стабільного й ефективного законодавства, що захищає права та інтереси усіх верств населення і суб'єктів господарської діяльності, а також передбачає прозорі механізми його реалізації виконавчою та судовою владою [9].

Чинники, які впливають на систему права, поділяють на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні чинники існують незалежно від волі людей, вони охоплюють соціальні, політичні, економічні, історичні, міжнародні, національні, релігійні, культурні та екологічні умови. Суб'єктивні чинники пов'язані з діяльністю людей, зокрема у сфері законодавчої, виконавчої та судової влади, завдяки яким формується правова система країни.

Об'єктивні соціальні чинники визначають, як право формується під впливом суспільних потреб, моральних норм, традицій та культурних особливостей. Політичні — як розвивається політична система держави, рівень демократії на її території, діяльність органів влади та по-

літичних партій, які впливають на зміст і реалізацію правових норм. Економічні — як формується рівень економічного розвитку країни, структура власності, ринок праці, фінансова стабільність і правові механізми регулювання економічних відносин. Історичні — як розвиваються правові та еволюційні традиції правової системи держави. Міжнародні — на підставі яких міжнародних угод, правових стандартів та діяльності міжнародних організацій формується національне законодавство. Техніко-юридичні — якість законодавчих та інших нормативно-правових актів, їх узгодженість, доступність для розуміння та ефективність правозастосовної практики тощо.

З-поміж перерахованих чинників важливе місце займають еколого-правові, що взаємодіють з наведеними вище чинниками та визначають ефективність правових норм, принципів і механізмів, які регулюють взаємодію суспільства з довкіллям та спрямовані на забезпечення екологічної безпеки, раціональне використання природних ресурсів і захист екологічних прав громадян у процесі здійснення різних видів суспільного виробництва.

Під час визначення еколого-правових чинників розвитку економіки України необхідно враховувати їх позитивні та негативні аспекти, а також зовнішні й внутрішні фактори, що впливають на такий розвиток.

Насамперед Україна є суб'єктом міжнародних і регіональних відносин. Вона має зобов'язання у межах укладених угод і договорів, зокрема у сфері забезпечення екологічної безпеки, від яких не можна відмовитись. Це означає, що попри воєнні дії, розпочаті російською федерацією на території України, Україна має продовжувати удосконалюватись і розвиватись у межах сталого розвитку, обравши євроінтеграційний шлях.

Із позитивних аспектів сучасного еколого-правового розвитку країни слід виділити такі:

- законодавчі ініціативи щодо екологічної безпеки — Україна продовжує адаптувати своє законодавство до європейських стандартів, що сприяє сталому розвитку [10];
- розвиток зеленої економіки — Україна активно розширює використання сонячної, вітрової та водневої енергетики. Так, 2025 р. впроваджено законодавчі ініціативи щодо: виробництва «зеленого» водню з відновлюваних джерел та його транспортування до ЄС; розвит-

ку установок зберігання енергії, що створює правові умови для масштабування цієї технології [11]; збільшення потужностей виробництва електроенергії з відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) до 2030 р. [12]; запровадження механізму ринкової премії, що дає можливість виробникам електроенергії з ВДЕ отримувати підтримку через аукціони; упровадження «розумних мереж» до 2035 р., що сприяє ефективному розподіленню електроенергії [13] та ін. Також збільшується кількість «зелених» інвестицій і кредитних програм для підприємств, що впроваджують екологічні технології; розвиваються підприємства, що спеціалізуються на сортуванні та переробленні сміття тощо [14, 15];

- міжнародна фінансова підтримка — Україна отримує значні інвестиції та гранти на екологічні проекти, що стимулює економічне зростання [16];

- екологічна модернізація підприємств — бізнес активно впроваджує екологічні стандарти, що підвищує конкурентоспроможність українських компаній на світовому ринку [17, 18];

- захист природних ресурсів — посилення контролю за використанням природних ресурсів сприяє їх раціональному використанню та збереженню для майбутніх поколінь [19, 20].

Водночас представлені позитивні аспекти сучасного еколого-правового розвитку країни мають низку недоліків, які необхідно усунути для ефективності реалізації взятих країною зобов'язань перед міжнародною європейською спільнотою та власним народом.

Однією з найсерйозніших проблем становлення і розвитку в Україні правової державності є несумісність юридичних засобів і механізмів із механізмами ринкового саморозвитку і конкуренції. Необґрунтованість їх кількісних значень, відсутність між ними взаємоузгодження, постійна зміна пропонованих урядом правил гри, непередбачуваність наслідків війни, навіть на найближчий час, не кажучи вже про перспективу, не дає можливості жодному бізнесу — малому, середньому чи великому — мати надійне макросередовище для організації своєї діяльності, правильно розподіляти дохід на споживання і накопичення, інноваційну діяльність тощо.

З метою розв'язання цієї проблеми було ухвалено Указ Президента України від 21.07.2025 № 538/2025 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони від 21 липня 2025 року “Про

запровадження правових і організаційних заходів щодо мораторію на безпідставні перевірки та втручання державних органів у діяльність бізнесу й стимулювання економічного зростання в Україні»».

Підтримуючи загалом позицію необхідності економічного розвитку країни та усунення за для цього різноманітних бар'єрів, звертаємо увагу на екологічну складову такого розвитку.

Відомо, що Україна обрала шлях розвитку зеленої економіки, який потребує не лише імплементації директив і регламентів ЄС з цього приводу, а й приведення у відповідність чинного вітчизняного законодавства, формування його сталості, послідовності та правової визначеності, розвитку екологічно свідомого суспільства, здатного без органів контролю самостійно розвивати екологічну державу. Це тривалий процес, що на етапі формування потребує чіткого нагляду і контролю з боку державних органів, у межах яких має відбуватись і екологічна просвіта, і підняття на новий рівень екологічної та еколого-правової освіти, і чіткий нагляд за впровадженням екологічно чистих технологій у виробництво, і екологічний контроль за дотриманням чинного законодавства.

Яскравим підтвердженням цієї позиції є, зокрема, ухвалення 25.07.2024 Директиви (ЄС) 2024/1760 Європейського Парламенту та Ради від 13.06.2024 з перевірки належної обачності у цілях корпоративної сталості та внесення змін до Директиви (ЄС) 2019/1937 та Регламенту (ЄС) 2023/2859 (*Corporate Sustainability Due Diligence Directive, CSDDD*), розробленої на базі Керівних принципів ООН з питань бізнесу та прав людини 2011 р., якою встановлюються вимоги для великих компаній щодо належної обачності з питань прав людини та впливу на довкілля у власних операціях, операціях їх дочірніх компаній та ланцюгах діяльності.

Україна, хоч і не є державою — членом ЄС, однак імплементація цієї Директиви має велике значення у контексті її євроінтеграції та адаптації законодавства до стандартів ЄС. Компанії, які ведуть бізнес з ЄС або є частиною ланцюгів постачання європейських компаній, можуть підпадати під вимоги *CSDDD*.

Це означає, що згадані підприємства мають оцінювати ризики, пов'язані з їхньою діяльністю, та вживати заходів для мінімізації негативного екологічного впливу. Таке оцінювання має відбуватись у межах ідентифікації, під

час якої здійснюється: аналіз операцій — оцінювання виробничих процесів, використання ресурсів і можливих екологічних наслідків; виявлення критичних точок — визначення сфер діяльності, які можуть негативно вплинути на довкілля; оцінювання ланцюга постачання — перевірка екологічної відповідності постачальників і партнерів; документування та звітність — ведення записів про виявлені ризики та заходи щодо їх усунення.

За результатами такої ідентифікації, відповідно до Директиви, підприємство повинне: а) визначити ступінь негативного впливу на навколишнє середовище, зокрема викиди, скиди забруднювальних речовин, розміщення відходів, особливості використання природних ресурсів та на зміну екосистем, вплив на життя і здоров'я людей; б) розробити стратегію для мінімізації екологічних ризиків, охоплюючи впровадження стійкіших технологій та екологічних стандартів; в) регулярно звітувати про свої екологічні показники та заходи щодо зменшення негативного впливу перед державою.

Це означає, що Україна має побудувати правовий механізм належної реалізації окреслених завдань, зокрема й правовий механізм екологічного контролю та нагляду.

Водночас правові засади реформування державного екологічного контролю в Україні запропоновані у низці законопроектів про державний екологічний контроль [21, 22], жоден з яких на сьогодні так і не було ухвалено. Натомість 08.08.2025 набув юридичної сили Закон України від 16.07.2024 № 3855-IX «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення», яким запроваджено контроль промислового забруднення через аналіз дотримання інтегрованого дозволу, уведений цим Законом. Це важливий крок у врегулюванні питання запобігання шкідливому впливу промисловості на довкілля. Однак документ односторонньо розкриває сутність власне екологічного контролю, оскільки не передбачає видів, методів та способів його проведення, а отже, залишає законодавчу прогалину у розв'язанні цього питання.

Тому вважаємо, що проголошений Указом Президента України від 21.07.2025 № 538/2025 мораторій на перевірки й втручання державних органів у діяльність бізнесу має бути уточнений з урахуванням наведених обґрунтувань. Тим більше, що відповідно до п. 3 Указу Пре-

зидента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», право на безпечне для життя і здоров'я довкілля не належить до категорії прав людини і громадянина, які можуть підлягати обмеженню на період дії воєнного стану. А згідно із постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» дія мораторію на контроль-наглядову функцію органів державної виконавчої влади не застосовується у випадку наявності загрози правам, законним інтересам, життю та здоров'ю людини, а також довкіллю. Тому контрольні заходи, передбачені Законом України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення», не можуть підпадати під вплив Указу Президента України № 538/2025, оскільки в його преамбулі зазначено, що він спрямований на забезпечення високого рівня захисту довкілля та конституційних прав на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Не сприяє правовій стабільності економічного та екологічного розвитку й регулярне реформування системи еколого-управлінських органів, зокрема сучасного Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів та Державної екологічної інспекції, які з характерною повторюваністю змінюються у назві або окремих повноваженнях кожні 5—10 років, витрачаючи на ці заходи колосальні кошти державного бюджету, що, особливо у період воєнного стану та активного євроінтеграційного процесу, є абсолютно дивним і недоречним.

Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.06.2025 № 625-р було схвалено «Стратегію реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025—2027 роках». Передбачено, що попередньо розформовану функцію екологічного контролю та нагляду за багатьма галузевими агентствами та службами знову намагаються об'єднати шляхом створення та забезпечення функціонування центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України та який реалізує державну політику щодо державного нагляду (контролю) у сфері охорони

навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, як єдиного органу з інтегрованими в ньому відповідними контроль-наглядовими функціями у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання та охорони природних ресурсів. Водночас наголошено, що цей майбутній орган, на відміну від Державної екологічної інспекції, буде тепер займатися не лише каральною функцією, а й попереджувальною, хоча відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 № 275 «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України» остання і так була наділена такими повноваженнями.

Пізніше постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2025 № 903 вже були ліквідовані Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство аграрної політики та продовольства із покладенням їх функцій на Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства з фактичним дублюванням усіх повноважень, які були закріплені у самостійних Положеннях про такі органи.

Парадоксом проведених заходів є навіть не те, що це питання попередньо не висувалося на суспільне обговорення, а те, що під однією назвою і під керівництвом однієї людини опинилися абсолютно різні сфери життєдіяльності суспільства — економічна, екологічна й продовольча, де суб'єкти економічної та продовольчої діяльності є частими порушниками екологічного законодавства. Приєднання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України до економіко орієнтованих міністерств може нести ризики посилення екологічного нігілізму серед суб'єктів господарювання, що процвітає довгі роки на теренах України та є негативним чинником подальших заходів з екологічної євроінтеграції держави. Однак, за логікою ухваленого рішення про об'єднання вказаних центральних органів виконавчої влади, виникає інше запитання: чому до складу об'єднаних міністерств не приєднали Міністерство енергетики України та Міністерство розвитку громад та територій України, які також координують сфери суспільного життя, де суб'єкти господарювання впливають на довкілля?

Буде така система забезпечення екологічної безпеки ефективною чи ні — покаже практика, проте вже зараз очевидно, що Україна має ві-

дійти від споживацької природоресурсної концепції у реалізації принципів екологічної безпеки і стати на шлях концепції зеленого відновлення.

На формування такого висновку впливає й проблема тривалого існування тіньової економіки у сфері використання природних ресурсів, що виявляється у незаконній торгівлі об'єктами навколишнього середовища — видами дикої фауни і флори, лісовими ресурсами, земельними ділянками, корисними копалинами, шкідливими для довкілля речовинами, відходами, зокрема й небезпечними, тощо.

Такі порушення полягають у:

- сприянні незаконному перетину митного кордону України та ухилянні від сплати митних платежів [23];
- отриманні безкоштовно права спеціального природокористування, що за загальним правилом є платним і накладає певні обов'язки на природокористувачів або отримання ліцензій;
- створенні та наданні пільгових умов для незаконного природокористування;
- сприятливому вирішенні суперечок та інших конфліктів, що виникають у процесі вилучення природних ресурсів, під час їх передпродажу, підготовки або безпосередньо у процесі торгівлі ними;
- видачі фальшивих посвідчувальних документів, зокрема про відповідність екологічним стандартам, дотримання нормативів санітарних і захисних зон, режиму водоохоронних зон та ін.;
- використанні різних способів впливу на навколишнє середовище, неналежного екологічного аудиту та оцінювання впливу на довкілля [24];
- забезпеченні фактичної можливості загального чи спеціального природокористування завдяки так званому адміністративному ресурсу;
- створенні передумов для уникнення суб'єктами господарювання, що здійснюють нелегальний видобуток природних ресурсів, від природоохоронних та інших контрольно-наглядових інстанцій, звільненні від різних видів юридичної відповідальності;
- формально-юридичному затвердженні належності екологічної документації, що суперечить фактичним обставинам [25], тощо.

Очевидно, питання якості екологічного нагляду і контролю необхідно лише поглиблювати, а не перекидати ці функції з одного органу

державної виконавчої влади на інший, що ніяк не підвищує їхньої якості, а лише сприяє розвитку тіньової економіки.

Складним для правової визначеності розвитку економіки країни є анонсований 30 червня 2025 р. Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України законопроект «Про засади зеленого відновлення України» [26] (далі Законопроект), яким, на нашу думку, реалізовано п. 8 «Екологічна безпека» Формули миру Президента України.

Під час презентації Законопроекту Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України зазначив, що наведений документ, по-перше, встановить єдину термінологію, яка розтлумачить, що є зеленим відновленням; по-друге, дасть змогу залучати і освоювати інвестиції завдяки імплементації європейської зеленої таксономії, що полегшить міжнародним інвесторам процес оцінювання та відбору українських проектів; по-третє, повністю підтриманий керівником групи проектів ПРООН в Україні з енергетики та охорони довкілля.

Однак попередній аналіз Законопроекту викликає низку логічних запитань.

1. Чи може бути метою будь-якого нормативно-правового акта «міркування»?

У Законопроекті йдеться про те, що його метою є врахування та інтеграція екологічних та кліматичних міркувань у процес комплексного відновлення України від наслідків російської збройної агресії та з метою переходу України до зеленої економіки. Тобто фактично метою нормативно-правового акта є «роздуми про відновлення», що суперечить щонайменше техніці нормопроєктування.

2. Чи можливе подолання гуманітарних, соціальних, економічних та інших наслідків російської збройної агресії за допомогою цілей зеленого відновлення, передбачених у ст. 5 Законопроекту?

Вбачається, що представлені цілі мають важливе значення лише для подолання екологічних наслідків збройної агресії та не стосуються інших наведених наслідків.

3. Чи розкриває Законопроект систему заходів, обов'язкових для здійснення зеленого відновлення?

У ст. 2 Законопроекту наведено визначення терміна «сталі (зелені) заходи з відновлення» як заходи, предметом (об'єктом) яких є економічна діяльність, що, за результатами оціню-

вання сталості, відповідно до положень цього Закону, відповідає вимогам положень ст. 8 цього Законопроекту, яка, зі свого боку, має назву «Умови сталості економічної діяльності». До таких «умов» сталості економічної діяльності належать: а) вона робить значний внесок у досягнення однієї чи більше цілей, визначених у ст. 5; б) не завдає значної шкоди жодній із цілей, визначених у ст. 5; в) відповідає технічним критеріям, встановленим згідно зі ст. 17; г) відповідає мінімальним соціальним гарантіям, зазначеним у ст. 18 цього Законопроекту.

З наведеного випливає, що представлений Законопроект, крім загальних лозунгів про врахування цілей зеленого відновлення, не містить жодних конкретних правових та інших заходів, які б формували процес відновлення країни за усіма сферами і напрямками суспільного життя. Натомість, у ст. 33 Законопроекту вказується, що зазначені питання будуть розв'язані у Національній стратегії зеленого відновлення України, яку розроблятиме Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики зеленого відновлення.

Законопроект також уводить низку оціночних понять, зокрема: «значний внесок», «суттєве сприяння», «значна шкода», «спільнотворення» та ін. У ст. 10—16 Законопроекту автори намагаються сформулювати межі такого «внеску» та «сприяння», однак з наведеного випливає, що вони є умовними і контроль за їх невиконанням не передбачений.

Крім того, Законопроект не містить жодних посилань на інші нормативно-правові акти, які напрацьовано десятиліттями в Україні, щодо формування сталого розвитку країни, з урахуванням вимог до його економічної, екологічної та соціальної складових та які вже охоплюють широкий спектр, зокрема правових засобів забезпечення екологічної безпеки.

За словами Голови громадської організації «Всеукраїнська екологічна ліга» Тетяни Тимочко: «Зелене відновлення країни має відповідати таким принципам, як: 1) наскрізності, кроссекторальності природоохоронної та кліматичної політики для всіх галузей економіки під час зеленої відбудови країни; 2) збалансованого розвитку зеленої відбудови; 3) відповідності відбудови екологічним стандартам; 4) прозорості залучення громадськості та громад до прийняття рішень; 5) ефективного функціонування і

використання цільових / донорських фондів для післявоєнного відновлення і розбудови зеленої економіки; 6) гендерної рівності та інклюзії» [27].

Однак представлений Законопроект не розкриває відповідних положень.

Відомо, що становлення механізму правового забезпечення екологічної безпеки, зокрема й питання зеленого відновлення, необхідно визначати крізь призму такого феномену, як правові засоби, під якими розуміють правові явища, що виражаються в інструментах (встановлення) і діяннях (технології), за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права, забезпечується досягнення соціально корисних цілей. Іншими словами, повинно йтися про ті засоби, які сьогодні використовують для забезпечення екологічної безпеки. Водночас формування такого комплексу правових засобів забезпечення екологічної безпеки в Україні здійснюється лише на науковому рівні [28], тоді як на рівні законодавства продовжують накопичуватись нормативно-правові акти, що не мають між собою структурної систематизації та логічної взаємодії. Це призводить до політизації діяльності держави щодо забезпечення екологічної безпеки, популізму у використанні актуальності цієї сфери, а також безініціативності держави у прозорій законодавчій регламентації екологічної безпеки.

Наприклад, відповідно до ст. 50 Закону України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ «Про охорону навколишнього природного середовища» під екологічною безпекою розуміють такий стан навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Проте Закон не визначає власне механізмів «забезпечення попередження погіршення». Він містить лише частину засобів забезпечення екологічної безпеки та окремі сфери їх обов'язкового застосування, які, по суті, мали б допрацьовуватись з урахуванням вимог часу, але вже довгий час залишаються незмінними.

На формування правового механізму забезпечення екологічної безпеки впливають й інші нормативно-правові акти, які ухвалюються в Україні, але вони мають абстрактний або суперечливий характер. Частину таких документів ми вже аналізували у попередній праці [28], але відтоді ця тенденція майже не змінилась.

Наведемо приклад: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». На відміну від попередніх стратегічних документів, він передбачає нову мету своєї реалізації — досягнення «доброго» стану довкілля запровадженням екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, упровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем, що, по суті, є основною метою правового забезпечення екологічної безпеки, але законодавець уже обходить усталену в Україні термінологію, перефразовуючи її на новий лад і не давши чіткого визначення та критеріїв, за яких довкілля відповідатиме «доброму» стану.

Не вносить чіткості до систематизації правових засобів забезпечення екологічної безпеки й Закон України від 08.10.2024 № 3991-IX «Про основні засади державної кліматичної політики», у преамбулі якого зазначено, що в основу державної кліматичної політики покладено «забезпечення низьковуглецевого та сталого розвитку України, її екологічної, продовольчої та енергетичної безпеки, досягнення кліматичної нейтральності, забезпечення пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї...». Тобто екологічну безпеку визначено складовою кліматичної. Натомість у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 07.02.2025 № 96-р «Про затвердження операційного плану заходів з реалізації у 2025—2027 роках Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року» кліматична безпека є складовою екологічної безпеки. Крім того, у Законі України «Про основні засади державної кліматичної політики» відсутні правові норми, які пов'язують зазначений законодавчий акт із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», що нині є системоутвірним законодавчим актом у сфері забезпечення екологічної безпеки.

Наведене свідчить про формування правової дисфункції у сфері забезпечення екологічної безпеки.

Відомо, що основне соціальне призначення права — це упорядковувати суспільні відносини та забезпечувати їх стабільність і сталість. Воно реалізується як загальносоціальними, так

і безпосередньо юридичними (регулятивними та охоронюваними) функціями права, що дають змогу визначити рівень комплексності розв'язання конкретного питання. Якщо така комплексність відсутня, то це є ознакою порушення соціального призначення права, а отже, правовою дисфункцією [29, 30].

Щодо власне юридичних функцій права, то у сфері регулятивної функції дисфункція виявляється, зокрема, у невідповідності права рівню розвитку суспільних відносин, його неможливості адекватно реагувати на виклики сучасності, неефективності правових норм, недосконалості законодавства, неоднозначних і неточних формулюваннях, колізіях нормативно-правового регулювання. А у сфері охоронюваної функції права — нездатності забезпечити охорону та захист соціально-правових цінностей і основних прав і свобод людини, неефективності роботи судової системи, прокуратури та інших правоохоронних органів тощо.

Отже, правова дисфункція може бути пов'язана як з якістю правових норм, так і зі станом справ у сфері праворозуміння, тобто охоплювати усі сторони юридичної діяльності.

Одним із яскравих прикладів такої ситуації є чинний Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Його тривалий час не оновлювали відповідно до об'єктивних обставин розвитку еколого-правових відносин, але він міг би стати основою для запровадження і екологічної, і кліматичної безпеки, розкривати основи зеленого відновлення країни з урахуванням того, що частина правових засобів для цього вже впроваджено, містити положення щодо циркулярної економіки тощо. Водночас законодавець ухвалює значну кількість інших нормативно-правових актів, які сутнісно розвивають положення зазначеного Закону, але не визначають їхніх взаємозв'язків [31]. Це можна назвати найбільшим недоліком чинного законодавства, оскільки на сьогодні відсутня система екологічного законодавства, яка б забезпечувала комплексне регулювання екологічних відносин. Зокрема, на законодавчому рівні належно не врегульовано відносини з екологічного обліку, екологічної сертифікації, екологічного стимулювання, дистанційного зондування Землі для екологічних потреб, чіткого й усталеного переліку екологічних вимог до кожної сфери економіки, механізму притягнення до відповідальності за порушен-

ня вимог екологічної безпеки для життя і здоров'я громадян тощо.

З цього можемо зробити висновок, що згаданий вище Закон має юридико-технічні дефекти, характерні для багатьох інших актів екологічного законодавства. До них належать порушення багатьох правил юридичної техніки. Положення, що стосуються найважливіших інструментів еколого-правового механізму, викладаються так, що їх нормативно-правові властивості зводяться до мінімуму. Отже, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» є яскравим прикладом порушення законодавцем найважливіших принципів правотворчості — системності, необхідності й обґрунтованості, наукового забезпечення, передбачених Законом України «Про правотворчу діяльність».

Проте законодавство є важливим інструментом побудови демократичної, правової і соціальної держави. Для досягнення цілей формування таких якостей України, у контексті екологічної функції, перед законодавчою владою стоять конкретні завдання, які також впливають з Основного Закону.

Під час створення екологічного законодавства першочерговим завданням Верховної Ради України є конструювання відповідного суспільним потребам механізму правового регулювання екологічних відносин, тобто системи правових засобів, за допомогою яких забезпечується результативний правовий вплив на суспільні відносини з охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та захисту екологічних прав і законних інтересів людини і громадянина як складових екологічної безпеки. Розв'язання цих завдань законодавчою, виконавчою і судовою владою передбачено ст. 16 Конституції України.

До дисфункцій у забезпеченні екологічної безпеки належить також відсутність чітких правозастосовних процедур. Цей дефект пов'язаний безпосередньо з проблемами юридичного процесу. Розгляд забезпечення екологічної безпеки поза юридичним процесом неможливий. Реалізація забезпечення екологічної безпеки відповідає всім атрибутам юридичного процесу: 1) це свідома, цілеспрямована діяльність; 2) вона складається з реалізації владних повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, які безпосередньо взаємодіють із природокористувачами; 3) вона спря-

мована на досягнення певного юридичного результату, розв'язання індивідуально-конкретної справи; 4) підсумки процесуальної діяльності (проміжні та кінцеві) відображені в офіційних документах, наприклад у правовому акті; 5) є процесуальною формою, тобто розгорнута детальна регламентація цієї діяльності юридичними нормами.

За усієї очевидності службової ролі процесуальних норм щодо матеріальних, які регламентують забезпечення екологічної безпеки, перші можуть як посилювати, так і гальмувати (ускладнювати) ефективність таких засобів, а найчастіше — ставити під сумнів законність їх застосування.

Широкий спектр засобів забезпечення екологічної безпеки визначив наявність різноманітних процесуальних заходів. Тут виник істотний дисбаланс: коли реалізація одних заходів детально прописана, то інші — значною мірою обділені увагою.

Основний перелік засобів забезпечення екологічної безпеки реалізується розрізненими нормами, які належать до адміністративного процесу. Водночас чинним законодавством не передбачено можливості оскарження незастосування, несвоєчасного або неналежного застосування заходів щодо забезпечення екологічної безпеки. На наш погляд, подібні недоліки у регламентуванні забезпечення екологічної безпеки обумовлені тим, що, по-перше, нормативно-правовими актами не передбачено ухвалення будь-яких спеціальних рішень щодо задоволення клопотань про забезпечення екологічної безпеки; по-друге, чинне законодавство не наділяє органи державної влади або місцевого самоврядування правом ініціювати клопотання про забезпечення екологічної безпеки в конкретній ситуації, а також оскарження рішення про відмову в задоволенні такого клопотання.

У соціально-правовому вимірі основною дисфункцією правового забезпечення екологічної безпеки серед великих верств населення є поширення, з одного боку, екологічного нігілізму суб'єктами господарювання, з іншого — стрімке намагання досягнути екологічної справедливості, а у результаті відсутності сприяння з боку державних органів — глибокої байдужості до правових форм забезпечення екологічної безпеки, відсутності переконання в їх позитивному результаті, втрати віри в ефективність

державного механізму, що значною мірою впливає на кількість звернень і позовних заяв про порушення конституційного права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Таке нехтування своїми правами на безпечне для життя і здоров'я довкілля як специфічний елемент породжує глибокі руйнівні тенденції всередині українського соціуму.

Важливою за своєю загальносоціальною спрямованістю є соціальна, а часом і правова дезорієнтація громадян, низький рівень їх екологічної свідомості та культури.

Тому виникнення екологічних проблем зумовлено передусім соціально-економічними чинниками, і розв'язувати ці проблеми повинні не лише технічними засобами, а й переорієнтацією цінностей, поглядів і поведінки окремих осіб і груп населення у ставленні до навколишнього природного середовища. У цьому випадку йдеться про формування екологічної свідомості.

Виходячи з наведеного, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» треба удосконалювати паралельно з розробленням стратегії і тактики залучення населення, усього суспільства до реалізації (а можливо, і розроблення) повоєнної екологічної політики держави. Для цього обов'язковими складовими має бути належна організація системи екологічної та еколого-правової освіти, а також виховання населення у межах розвитку концепції і стратегії розв'язання проблем екологізації свідомості людей та екологічної просвіти.

Реалізація конституційних прав людини і громадян в Україні на безпечне для життя і здоров'я довкілля і конституційного обов'язку з гарантування екологічної безпеки, з метою забезпечення сталого розвитку як найважливіше державне завдання країни вимагають високої екологічної культури громадян, що досягається у процесі безперервної екологічної та еколого-правової освіти. Функціонування системи безперервної екологічної та еколого-правової освіти в Україні треба здійснювати відповідно до законів «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про засоби масової інформації» на основі реалізації державної політики у галузі екологічної освіти.

Висновки. Встановлено, що у загальному розумінні правові чинники є сукупністю факторів, які впливають на формування, розвиток і

ефективність правової системи держави. Вони поділяються на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні чинники існують незалежно від волі людей і охоплюють соціальні, політичні, економічні, історичні, міжнародні, національні, релігійні, культурні та екологічні умови. Суб'єктивні чинники пов'язані з діяльністю людей, зокрема у сфері законодавчої, виконавчої та судової влади, завдяки яким формується правова система країни.

З'ясовано, що еколого-правові чинники формуються у взаємодії з іншими факторами та визначають ефективність правових норм, принципів і механізмів, що регулюють взаємодію суспільства з навколишнім природним середовищем та спрямовані на забезпечення екологічної безпеки, раціональне використання природних ресурсів і захист екологічних прав громадян під час здійснення різних видів суспільного виробництва.

Запропоновано під час розгляду еколого-правових чинників розвитку економіки України враховувати їх позитивні та негативні аспекти, а також зовнішні й внутрішні фактори. До зовнішніх факторів належать євроінтеграційні процеси України та військова агресія російської федерації, до внутрішніх — ефективність державної політики в урегулюванні еколого-економічних правовідносин.

З основних позитивних аспектів сучасного еколого-економічного розвитку України виділено такі: а) активізація євроінтеграційних процесів; б) подальший розвиток законодавчих ініціатив щодо забезпечення екологічної безпеки; в) розвиток правового регулювання зеленої економіки; г) значна міжнародна фінансова підтримка держави у воєнний період; д) правові засади стимулювання екологічної модернізації підприємств; е) удосконалення законодавства щодо захисту природних ресурсів та ін.;

До негативних аспектів сучасного еколого-економічного розвитку країни віднесено: а) маторій на контрольно-наглядову функцію, зокрема сферу зеленого відновлення країни; б) чергове реформування координаційних і контролюючих органів державної влади у сфері екології (зокрема, Державній екологічній інспекції додається функція попередження настання екологічних правопорушень, якою вона і так була наділена; перерозподілення функцій Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, Міністерства аграрної полі-

тики та продовольства на Міністерство економіки, докільця та сільського господарства, що підвищує ризики розвитку екологічного нігілізму та розширення тіньової економіки у сфері реалізації природних ресурсів); в) розроблення нових законопроектів, зокрема щодо зеленого відновлення країни, із застосуванням термінології, яка розкриває вже наявні у вітчизняному законодавстві процеси і явища, тоді як більшість правових заходів такого відновлення (забезпечення екологічної безпеки) вже викладена у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», але він вже частково не відповідає реаліям сьогодення через відсутність належного техніко-юридичного супроводу, що є яскравим прикладом пору-

шення законодавцем найважливіших принципів правотворчості: системності, необхідності та обґрунтованості, наукового забезпечення, і одним із факторів розвитку правової дисфункції у цьому напрямі.

Еколого-правові чинники мають відігравати найважливішу роль у формуванні економічної політики України. Якість і ефективність імплементації екологічного законодавства, стимулювання зелених інвестицій, розвиток циркулярної економіки та відновлюваної енергетики, відповідального природокористування є не лише вимогою часу, а й запорукою сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни на світовій арені у повоєнний період.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Збитки України від війни 2025 — Ключові факти та деталі. *BizMag*. 28.01.2025. URL: <https://bizmag.com.ua/zbytku-ukrayiny-vid-vijny/> (дата звернення: 29.05.2025).
2. Воєнна та повоєнна екологічна політика України: реалії та перспективи. *Сайт Міжнародної благодійної організації «Екологія-Право-Людина»*. URL: <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-war-impact-ecology/> (дата звернення: 19.05.2025).
3. Велика війна: завдана докільцю шкода сягає 2,7 трл грн. *Скільки-скільки?* 16.10.2024. URL: <https://skilky-skilky.info/velyka-viy-na-zavdana-dovkilliu-shkoda-siahaie-2-7-trln-hrn/> (дата звернення: 29.05.2025).
4. Викиди парникових газів внаслідок війни становлять понад 180 млн тон. *Скільки-скільки?* 23.11.2024. URL: <https://skilky-skilky.info/vykydy-parnykovykh-haziv-vnaslidok-viyny-stanovyty-180-mln-tonn/> (дата звернення: 29.05.2025).
5. Парникові гази внаслідок великої війни дорівнюють викидам 120 млн автовок. *Скільки-скільки?* 28.02.2025. URL: <https://skilky-skilky.info/parnykovi-hazy-vnaslidok-velykoi-viyny-dorivniuiut-vykydamy-120-mln-avtivok/> (дата звернення: 29.05.2025).
6. Детальний огляд збитків докільцю внаслідок війни: найбільше завдано ґрунтам — \$28 млрд. *Скільки-скільки?* 08.05.2025. URL: <https://skilky-skilky.info/detalnyy-ohliad-zbytkiv-dovkilliu-vnaslidok-viyny-naybilshe-zavdano-gruntam-28-mlrd/> (дата звернення: 29.05.2025).
7. Задokumentовано екологічних злочинів росії на суму в 65 млрд євро. *Скільки-скільки?* 27.10.2024. URL: <https://skilky-skilky.info/zadokumentovano-ekolohichnykh-zlochyniv-rosii-na-65-mlrd-ievro/> (дата звернення: 29.05.2025).
8. Збитки внаслідок підризу Каховської ГЕС сягнули 14 млрд дол. *Скільки-скільки?* 07.01.2025. URL: <https://skilky-skilky.info/zbytku-vnaslidok-pidryvu-kakhovskoi-hes-siahnuly-14-mlrd/> (дата звернення: 29.05.2025).
9. Руснак Ю.І. Вплив політико-правових чинників на формування інвестиційного клімату. *Право і суспільство*. 2016. № 1, ч. 2. С. 101—105. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2016/1_2016/part_2/20.pdf (дата звернення: 29.05.2025).
10. Велика Г. Плани Верховної Ради у сфері екополітики на 2025 рік: над чим працюватимуть депутати. *Екополітика*. 11.02.2025. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/plani-verhovnoi-radi-u-sferi-ekopolitiki-na-2025-rik-nad-chim-pracjuvatimut-deputati/> (дата звернення: 16.06.2025).
11. Які тренди будуть в альтернативній енергетиці у 2025 році. *BDO Україна*. 25.02.2025. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/what-will-be-the-trends-in-alternative-energy-in-2025> (дата звернення: 16.06.2025).
12. Савченко О. «Зелена» енергетика: які перспективи в Україні. *Liga Zakon*. 19.05.2025. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/236141_zelena-energetika-yak-perspektivi-v-ukran (дата звернення: 16.06.2025).
13. Гутаревич Н. Законодавчі зміни для «зеленої» трансформації енергетичної системи України. *Sayenko&Kharenko*. 12.07.2023. URL: <https://sk.ua/uk/zakondavchi-zmini-dlja-zelenoi-transformacii-energetichnoi-sistemi-ukraini/> (дата звернення: 16.06.2025).
14. Зелена економіка та зелені фінанси: що це та які перспективи для України. *WEAGRO*. 06.02.2025. URL: <https://weagro.com.ua/blog/zelena-ekonomika-ta-zeleni-finansy-shho-cze-ta-yaki-perspektyvy-dlya-ukrayiny/> (дата звернення: 16.06.2025).

15. ТОП-5 шляхів розвитку «зеленої» економіки в Україні. *Economist.com.ua*. URL: <https://economist.com.ua/top-5-ways-to-develop-a-green-economy-in-ukraine/> (дата звернення: 16.06.2025).
16. Колосова В. Допомога міжнародних фінансових інститутів Україні. Березень 2025 року. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 15.04.2025. URL: <https://lnk.ua/GAVMgKK4o> (дата звернення: 16.06.2025).
17. Екомодернізація підприємств та донорська підтримка: конкретні кейси, що вже реалізуються в Україні. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. 25.02.2025. URL: <https://mepr.gov.ua/ekomodernizatsiya-pidpriyemstv-ta-donorska-pidtrymka-konkretni-kejsy-shho-vzhe-realizuyutsya-v-ukrayini/> (дата звернення: 16.06.2025).
18. Орлюк М. Стратегія на 8 мільярдів євро: «Метінвест» готовий розпочати зелену модернізацію активів в Україні після закінчення війни. *Бізнес Цензор*. 03.03.2025. URL: <https://censor.net/biz/news/3539475/kerivnyk-metinvestu-rozproviv-pro-strategiyu-ekologichnoyi-modernizatsiyi-pidpriyemstv-v-ukrayini> (дата звернення: 16.06.2025).
19. Чому реформа державного екологічного контролю серед пріоритетів 2024 року? *Державна екологічна інспекція України*. 06.03.2024. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/chomu-reforma-derzhavnogo-ekologichnogo-kontrolyu-sered-prioritetiv-2024-ro> (дата звернення: 16.06.2025).
20. Як реформа екоконтролю наближає Україну до ЄС. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. 08.08.2024. URL: <https://mepr.gov.ua/yak-reforma-ekokontrolyu-nablyzhae-ukrayinu-do-yes/> (дата звернення: 16.06.2025).
21. Проект Закону про державний екологічний контроль від 19.02.2020 № 3091. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186 (дата звернення: 16.06.2025).
22. Проект Закону про державний екологічний контроль від 05.03.2020 № 3091-1. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/1485> (дата звернення: 16.06.2025).
23. Kulish A., Chumak V., Chernysh R., Khan O., Havrik R. Measures to combat smuggling and corruption in the customs clearance of commercial goods in Ukraine. *Amazonia*. 2020. Vol. 9, is. 30. P. 99—110. <http://dx.doi.org/10.34069/AI/2020.30.06.10>
24. OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine. *OECD*. 06.05.2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-integrity-and-anti-corruption-review-of-ukraine_7dbe965b-en.html (дата звернення: 05.08.2025).
25. Belyaev D., Villeneuve J.-P., Mugellini G. Framing corruption in Ukraine: a two-decade scoping review of academic and organizational perspectives. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*. 2025. Vol. 33, is. 1. P. 109—128. <https://doi.org/10.1080/25739638.2025.2457818>
26. Повідомлення про оприлюднення проекту Закону України «Про засади зеленого відновлення України». *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. 30.06.2025. URL: <https://mepr.gov.ua/povidomlennya-pro-oprylyudnennya-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-zasady-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny/> (дата звернення: 25.07.2025).
27. Платформа зеленого відновлення України: від декларацій до дій. *Екологія. Право. Людина*. 08.04.2025. URL: <https://epl.org.ua/announces/platforma-zelenogo-vidnovlennya-ukrayiny-vid-deklaratsij-do-dij/> (дата звернення: 25.07.2025).
28. Краснова Ю.А. Право екологічної безпеки України: теоретичні аспекти. Київ: НУБіП України, 2017. 589 с.
29. Джумагельдієва Г.Д. Напрями реконструкції правового забезпечення функціонування енергетичного ринку. Правове забезпечення здійснення державної політики з реконструкції економіки / за заг. ред. В.А. Устименка; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Чернівці: Десна Поліграф, 2016. С. 58—71.
30. Єремєєва Н.В. Правове забезпечення екологізації енергетичного сектору економіки. Господарське законодавство України: перспективи модернізації на засадах сталого розвитку / за заг. ред. В.А. Устименка. Київ: НАН України, Інститут економіко-правових досліджень, 2019. С. 114—126.
31. Краснова Ю.А., Кірін Р.С., Шеховцов В.В. Проблеми ефективності екологічного законодавства та їх вплив на господарську діяльність. *Право і суспільство*. 2025. № 2. С. 190—203. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.27>

Надійшла 27.07.2025

REFERENCES

1. Zbytky Ukrainy vid viiny 2025 - Kliuchovi fakty ta detali. *BizMag*. 28.01.2025. URL: <https://bizmag.com.ua/zbytky-ukrayiny-vid-viiny/> [in Ukrainian].
2. Voienna ta povoienna ekolohichna polityka Ukrainy: realii ta perspektyvy. *Sait Mizhnarodnoi blahodiinoi orhanizatsii "Ekolohiia-Pravo-Liudyna"*. URL: <https://analytics.intsecurity.org/ukraine-war-impact-ecology/> [in Ukrainian].
3. Velyka viina: zavdana dovkilliu shkola siahaie 2,7 trl hrn. *Skilky-skilky?* 16.10.2024. URL: <https://skilky-skilky.info/velyka-viyna-zavdana-dovkilliu-shkola-siahaie-2-7-trln-hrn/> [in Ukrainian].
4. Vykydy parnykovykh haziv vnaslidok viiny stanovliat ponad 180 mln ton. *Skilky-skilky?* 23.11.2024. URL: <https://skilky-skilky.info/vykydy-parnykovykh-haziv-vnaslidok-viiny-stanovyt-180-mln-tonn/> [in Ukrainian].

5. Parnykovi hazy vnaslidok velykoi viiny dorivniuiut vykydam 120 mln avtivok. *Skilky-skilky*? 28.02.2025. URL: <https://skilky-skilky.info/parnykovi-hazy-vnaslidok-velykoi-viiny-dorivniuiut-vykydamy-120-mln-ativok/> [in Ukrainian].
6. Detalniy ohliad zbytkiv dovkilliu vnaslidok viiny: naibilshe zavdano gruntam - \$28 mlrd. *Skilky-skilky*? 08.05.2025. URL: <https://skilky-skilky.info/detalnyy-ohliad-zbytkiv-dovkilliu-vnaslidok-viiny-naybilshe-zavdano-gruntam-28-mlrd/> [in Ukrainian].
7. Zadokumentovano ekolohichnykh zlochyniv rosii na sumu v 65 mlrd yevro. *Skilky-skilky*? 27.10.2024. URL: <https://skilky-skilky.info/zadokumentovano-ekolohichnykh-zlochyniv-rosii-na-65-mlrd-ievro/> [in Ukrainian].
8. Zbytky vnaslidok pidryvu Kakhovskoi HES siahnuly 14 mlrd dol. *Skilky-skilky*? 07.01.2025. URL: <https://skilky-skilky.info/zbytky-vnaslidok-pidryvu-kakhovskoi-hes-siahnuly-14-mlrd/> [in Ukrainian].
9. Rusnak Yu.I. Vplyv polityko-pravovykh chynnykiv na formuvannia investytsiinoho klimatu. *Pravo i suspilstvo*. 2016. No. 1, pt 2. P. 101-105. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2016/1_2016/part_2/20.pdf [in Ukrainian].
10. Velyka H. Plany Verkhovnoi Rady u sferi ekopolityky na 2025 rik: nad chym pratsiuvatymut deputaty. *Ekopolityka*. 11.02.2025. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/plani-verhovnoi-radi-u-sferi-ekopolitiki-na-2025-rik-nad-chim-pracjuvatymut-deputati/> [in Ukrainian].
11. Yaki trendy budut v alternatyvni enerhetytsi u 2025 rotsi. *BDO Ukraina*. 25.02.2025. URL: <https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/what-will-be-the-trends-in-alternative-energy-in-2025> [in Ukrainian].
12. Savchenko O. “Zelena” enerhetyka: yaki perspektyvy v Ukraini. *Liga Zakon*. 19.05.2025. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/236141_zelena-energetika-yak-perspektivi-v-ukraini [in Ukrainian].
13. Hutarevych N. Zakonodavchi zminy dlia “zelenoi” transformatsii enerhetychno systemy Ukrainy. *Sayenko & Kharenko*. 12.07.2023. URL: <https://sk.ua/uk/zakondavchi-zmini-dlja-zelenoi-transformatsii-energetichnoi-sistemi-ukraini/> [in Ukrainian].
14. Zelena ekonomika ta zeleni finansy: shcho tse ta yaki perspektyvy dlia Ukrainy. *WEAGRO*. 06.02.2025. URL: <https://weagro.com.ua/blog/zelena-ekonomika-ta-zeleni-finsany-shho-tse-ta-yaki-perspektyvy-dlya-ukrainy/> [in Ukrainian].
15. TOP-5 shliakhiv rozvytku “zelenoi” ekonomiky v Ukraini. *Economist.com.ua*. URL: <https://economist.com.ua/top-5-ways-to-develop-a-green-economy-in-ukraine/> [in Ukrainian].
16. Kolosova V. Dopomoha mizhnarodnykh finansovykh instytutiv Ukraini. Berezen 2025 roku. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. 15.04.2025. URL: <https://lnk.ua/GAVMgKK4o> [in Ukrainian].
17. Ekomodernizatsiia pidpriemstv ta donorska pidtrymka: konkretni keisy, shcho vzhe realizuiutsia v Ukraini. *Ministerstvo zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*. URL: <https://mepr.gov.ua/ekomodernizatsiya-pidpriemstv-ta-donorska-pidtrymka-konkretni-keisy-shho-vzhe-realizuyutsya-v-ukraini/> [in Ukrainian].
18. Orliuk M. Stratehiia na 8 miliardiv yevro: “Metinvest” hotovy rozpochaty zelenu modernizatsiiu aktyviv v Ukraini pislia zakinchenia viiny. *Biznes Tsenzor*. 03.03.2025. URL: <https://censor.net/biz/news/3539475/kerivnyk-metinvestu-rozpoviv-pro-strategiyu-ekologichnoyi-modernizatsiyi-pidpriemstv-v-ukraini> [in Ukrainian].
19. Chomu reforma derzhavnogo ekolohichnogo kontroliu sered prioritetiv 2024 roku? *Derzhavna ekolohichna inspektsiia Ukrainy*. 06.03.2024. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/chomu-reforma-derzhavnogo-ekologichnogo-kontrolyu-sered-prioritetiv-2024-ro> [in Ukrainian].
20. Yak reforma ekokontroliu nablyzhaie Ukrainu do YeS. *Ministerstvo zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*. 08.08.2024. URL: <https://mepr.gov.ua/yak-reforma-ekokontrolyu-nablyzhaye-ukrainu-do-yes/> [in Ukrainian].
21. Proekt Zakonu pro derzhavnyi ekolohichnyi kontrol vid 19.02.2020 No. 3091. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68186 [in Ukrainian].
22. Proekt Zakonu pro derzhavnyi ekolohichnyi kontrol vid 05.03.2020 No. 3091-1. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/1485> [in Ukrainian].
23. Kulish A., Chumak V., Chernysh R., Khan O., Havrik R. Measures to combat smuggling and corruption in the customs clearance of commercial goods in Ukraine. *Amazonia*. 2020. Vol. 9, is. 30. P. 99-110. <http://dx.doi.org/10.34069/AI/2020.30.06.10>
24. OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine. *OECD*. 06.05.2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-integrity-and-anti-corruption-review-of-ukraine_7dbe965b-en.html
25. Belyaev D., Villeneuve J.-P., Mugellini G. Framing corruption in Ukraine: a two-decade scoping review of academic and organizational perspectives. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*. 2025. Vol. 33, Is. 1. P. 109-128. <https://doi.org/10.1080/25739638.2025.2457818>
26. Povidomlennia pro opryliudnennia projektu Zakonu Ukrainy “Pro zasady zelenoho vidnovlennia Ukrainy”. *Ministerstvo zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*. 30.06.2025. URL: <https://mepr.gov.ua/povidomlennya-pro-opryliudnennya-proyektu-zakonu-ukrainy-pro-zasady-zelenogo-vidnovlennya-ukrainy/> [in Ukrainian].
27. Platforma zelenoho vidnovlennia Ukrainy: vid deklaratsii do dii. *Ekolohiia. Pravo. Liudyna*. URL: <https://epl.org.ua/announces/platforma-zelenogo-vidnovlennya-ukrainy-vid-deklaratsij-do-dij/> [in Ukrainian].
28. Krasnova Yu.A. Pravo ekolohichnoi bezpeky Ukrainy: teoretychni aspekty. Kyiv: NUBiP Ukrainy, 2017. 589 p. [in Ukrainian].
29. Dzhumaheldiieva H.D. Napriamy rekonstruktsii pravovoho zabezpechennia funktsionuvannia enerhetychnoho rynku. Pravove zabezpechennia zdiisnennia derzhavnoi polityky z rekonstruktsii ekonomiky / za zah. red. V.A. Us-

- tymenka; NAN Ukrainy, In-t ekonomiko-pravovykh doslidzhen. Chernihiv: Desna Polihraf, 2016. P. 58-71 [in Ukrainian].
30. Yermieieva N.V. Pravove zabezpechennia ekolohizatsii enerhetychnoho sektoru ekonomiky. Hospodarske zakonodavstvo Ukrainy: perspektyvy modernizatsii na zasadakh staloho rozvytku / za zah. red. V.A. Ustymenka. Kyiv: NAN Ukrainy, Instytut ekonomiko-pravovykh doslidzhen, 2019. P. 114-126 [in Ukrainian].
31. Krasnova Yu.A., Kirin R.S., Shekhovtsov V.V. Problemy efektyvnosti ekolohichnoho zakonodavstva ta yikh vplyv na hospodarsku diialnist. *Pravo i suspilstvo*. 2025. No. 2. P. 190-203. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.27> [in Ukrainian].

Received 27.07.2025

Yuliia KRASNOVA,

Dr. Sc. (Law), Associate Professor, Leading Researcher

Department of Economic Law and Legislation Modernization

State Organization "V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research

of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0001-7898-9603

MODERN ECOLOGICAL-LEGAL FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S ECONOMY

This article explores the nature of modern ecological-legal factors as key determinants in shaping and developing the Ukrainian economy. It identifies legal factors as comprising both objective (social, political, economic, historical, international, ecological, etc.) and subjective components (stemming from the activities of legislative, executive, and judicial authorities). It is emphasized that ecological-legal factors operate in synergy with other elements of the legal system, promoting ecological safety, sustainable resource use, and the protection of environmental rights of citizens. The study highlights both internal (effectiveness of state policy) and external (European integration, military aggression of the Russian Federation) factors that collectively influence ecological and economic stability. Positive developmental aspects include enterprise ecological modernization, increased green legal regulation, international support, and the alignment of environmental legislation with sustainable development standards, among others. Negative trends involve the moratorium on oversight functions, restructuring of ecological institutions resulting in risks of legal nihilism, and inconsistencies in legislative initiatives threatening legal dysfunction in ensuring ecological safety. The issue is raised regarding the need to align the provisions of the Law of Ukraine "On Environmental Protection" with current realities, as a system-forming regulatory legal act in the field of environmental safety, in order to further develop a unified and coherent model of the country's green economic development. The article concludes by stressing the critical role of ecological-legal factors in shaping the national ecological-economic policy and the importance of systematic and coherent implementation of environmental norms. It calls for the promotion of an effective green economy as a foundation for sustainable post-war development.

Keywords: legal factors, ecological safety, green economy, oversight functions, ecological nihilism, shadow economy, legal dysfunction, legislative technique.